

УДК 378.147

Світлана Гвоздій

ORCID id: [0000-0002-8208-2972](https://orcid.org/0000-0002-8208-2972)

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри здоров'я людини та цивільної безпеки
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська 2, 65082, м. Одеса, Україна
spgvozdij77@onu.edu.ua

Ольга Устянська

кандидат біологічних наук, старший викладач
кафедри здоров'я людини та цивільної безпеки
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
вул. Дворянська 2, 65082, м. Одеса, Україна
ustjansky_olga@ukr.net

ПРОФЕСІЙНІ РОЛІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

У статті розглядаються особливості професійних ролей викладача вищої школи у підготовці майбутніх фахівців (на прикладі вчителя біології та здоров'я людини). У 2018 році введена у Перелік спеціальностей та галузей освіти спеціальність «014.05 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини». Підготовка майбутніх фахівців з цієї спеціальності потребує використання викладачами закладів вищої освіти нових професійних ролей. Наведено особливості індивідуальної роботи викладача-тьютора зі студентом; функції викладача-модератора та викладача-фасілітатора у груповій роботі; робота із майбутніми фахівцями викладача-куратора у позааудиторний час. Запропоновано види тьюторства та структурні елементи тьюторського супроводу, модерації, фасілітації, функції куратора. Зазначені дані опитування щодо ефективності застосування викладачем нових професійних ролей серед майбутніх фахівців.

Ключові слова: куратор; майбутній учитель біології та здоров'я людини; модератор; роль викладача; суб'єкт-суб'єктна взаємодія; тьютор; фасілітатор.

© Гвоздій С., Устянська О. 2019

<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2019.1-2.141160>

Вступ. Підготовка й виховання фахівців вищої кваліфікації, інтелектуальної еліти суспільства, української інтелігенції залежить від багатьох чинників, у тому числі і від висококваліфікованої розумової праці викладача закладу вищої освіти. В особі викладача мають бути поєднані знання й ерудиція вченого, мистецтво педагога, висока культура й інтелектуальна, моральна зрілість, усвідомлення обов'язку та почуття відповідальності.

Проблему педагогічної діяльності викладача вищої школи розглядали такі дослідники як В. Андрущенко О. Аніщенко, І. Бех, В. Богословський, Г. Васянович, С. Вдович, С. Гончаренко, І. Зязюн, Т. Іванова, В. Кремень, Н. Кочерга, Н. Кузьміна, Т. Леонтьєва, В. Ортинський, А. Роботова, В. Сластенін, І. Шапошникова О. Щербаков, Л. Хомич тощо. Професійна діяльність викладача закладу вищої освіти як особливий різновид творчої інтелектуальної праці передбачає забезпечення ефективності освітнього процесу, озброєння майбутніх фахівців фундаментальними знаннями; залучення студентів до самостійного одержання максимальної інформації за короткий час і розвитку їх творчого мислення; озброєння вміннями наукового дослідження; виховання всебічно розвиненої й культурної людини (Малихін та ін., 2011, с. 55). Викладач повинен знати предмет, що викладає, розвивати пізнавальні інтереси та пізнавальні потреби; удосконалювати гнучкість, глибину, критичність, конструктивність та самостійність мислення; бути спрямованим на загальнолюдські цінності; бути само-організованим, ініціативним, відповідальним та добре ставитись до студентів у разі взаємодії (Стрига, 2013, с. 48).

Аналіз останніх досліджень і публікації. Як вітчизняні учені Л. Апатова, В. Баркасі, О. Волченко, Н. Гез, А. Гордєєва, В. Редька, Е. Стрига тощо, так і закордонні – Р. Брісліна, Ф. Вінгарда, Е. Глітта, В. Кейблза підкреслюють, що сучасний розвиток вищої школи, її європейська спрямованість для ефективної роботи закладів вищої освіти потребує від викладачів певної ролі, як то: суб'єкту процесу передачі знань і формування професійних компетенцій та суб'єкту організації цього процесу; суб'єкту наукового пошуку, досягнення науково-

методичних результатів і організатора науково-пошукової роботи студентів; суб'єкту процесу формування соціально-особистісних компетенцій, підготовки студентів до працевлаштування; суб'єкту науково-виробничого процесу, процесу організації практико-орієнтовної, проектної діяльності студентів; суб'єкту глобалізації та інтернаціоналізації діяльності університету; суб'єкту колективної взаємодії, спрямованої на досягнення єдиного результату; суб'єкту інноваційного процесу, процесу загальної творчості (Стрига, 2013, с. 50).

З 2018 року у Переліку спеціальностей та галузей освіти оновлена спеціальність «014.05 Середня освіта. Біологія» через додавання спеціальності «Здоров'я людини». До зазначеного часу існували окремо «вчителі біології» та «вчителі основ здоров'я», підготовка яких відрізнялась за сутністю та підходом. Основний фокус оновленої спеціальності «014.05 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини» зорієнтований на здатність майбутніх учителів біології та основ здоров'я розв'язувати складні задачі, проблеми у галузі професійної діяльності та у процесі навчання, передбачає проведення досліджень, здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов та вимог.

Підготовка таких фахівців змістовно базується на об'єднанні двох освітніх галузей Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: «Природознавство» (біологічний компонент) та «Здоров'я і фізична культура» (компонент «Здоров'я людини»). Додавання до спеціальності «Вчитель біології» фрагменту «здоров'я людини» вимагає забезпечення фундаментальної теоретичної та практичної підготовки висококваліфікованих кадрів, які б набули глибоких міцних знань для виконання професійних завдань та обов'язків як в галузі біології, так і з освітніх дисциплін оздоровчого спрямування (основ здоров'я, валеології, безпеки життєдіяльності, культури здоров'я, тощо) учнів загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступеня. До професійних компетенцій додаються організація валеологічної служби в закладах та установах різних форм власності, надання індивідуальних і групових консультацій та послуг у сфері збереження та зміцнення здоров'я людини.

Для того, щоб створити освітнє середовище здобувачу вищої освіти для формування загальних і професійних компетентностей у галузях знань біології та здоров'я людини, методик навчання біологічних дисциплін та дисциплін оздоровчого спрямування тощо необхідно структурувати роботу викладача вищого навчального закладу, що забезпечує таку підготовку, на змістову багатовекторність спеціальності та оновити взаємодію з майбутніми вчителями «біології та здоров'я людини» через різноманітні професійні ролі.

Як зазначають науковці, у процесі навчання викладач виконує ролі – координатора, методиста, джерела інформації, мотиватора, натхненника, президента, контролера, авторитета тощо (Малихін та ін., 2011, с. 46). Виконання цих ролей робить викладача дійсним професіоналом своєї справи, але для найбільшої ефективності організації конструктивної взаємодії викладача зі студентами особливу увагу варто приділити новим професійним ролям викладача закладів вищої освіти. Суміщення позицій навчально-методичної, організаційної, науково-дослідницької, виховної та громадської роботи викладача вимагає від нього оволодіння новими методами роботи зі студентами. У супроводі і підтримці діяльності студента, викладач стає інтерпретатором, а не транслятором інформації; комунікатором, а не інформатором; модератором; фасілітатором – активним помічником у процесі самоосвіти; тьютором – консультантом; менеджером; ініціатором навчальних дій, генератором ідей, координатором спільних зусиль тощо (Черкасова, 2013, с. 173).

У підготовці майбутніх фахівців біології та здоров'я людини професорсько-викладацькому складу вишу крім ролі викладача академічної дисципліни пропонується виконувати такі професійні ролі як викладач-тьютор, викладач-модератор, фасілітатор групової роботи, викладач-куратор тощо. Такий підхід не був предметом окремого дослідження, отже **мета статті** – проаналізувати особливості професійних ролей викладача вищої школи та можливість їх застосування у підготовці майбутніх фахівців середньої освіти з біології та здоров'я людини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка майбутніх фахівців, у тому числі і майбутніх учителів біології та здоров'я людини, зобов'язує заклади вищої освіти використовувати нові способи взаємодії викладача й студента. Так, сучасний вчитель біології та здоров'я людини повинен мати сукупність особистісних і професійно важливих якостей, педагогічних здібностей, знань і вмінь, потрібних учителеві в умовах сьогодення (Нагорна та Дану, 2017, с. 154). А підготовка такого вчителя здійснюватись через своєчасне реагування на проблеми конкретного майбутнього вчителя, перенесення акценту з фронтальної роботи на індивідуальну, забезпечення можливості вибору кожного студента. При цьому студент розглядається як активний носій суб'єктного досвіду, грає головну роль у становленні своєї індивідуальності і формуванні професійно-значущих якостей особистості за допомогою викладача закладу вищої освіти.

Розглянемо професійні ролі викладача закладу вищої освіти у становленні майбутніх фахівців: тьютор, модератор, фасілітатор, куратор.

За С. Щенніковим (2006), тьютор – викладач-консультант, керівник навчальної групи, який займається методичною підготовкою студентів та проводить групові заняття-практикуми, здійснює допомогу в проведенні, перевірці та оцінюванні атестаційних робіт; проводить консультації та надає іншу психологічну підтримку, а також індивідуальну допомогу студентам у вирішенні навчальних та особистих проблем, пов'язаних з навчанням; здійснює професійну орієнтацію та консультування з питань кар'єри (с. 547). Діяльність викладача-тьютора, як і викладача-консультанта, спрямована не на відтворення навчальної інформації, а на роботу з суб'єктивним досвідом окремого студента.

У світовій практиці тьютори ставлять перед собою різні завдання, виконуючи які, вони забезпечують якість навчання та суттєво допомагають студенту. Одним з основних завдань тьюторів є підібрати правильні завдання для студентів, які допоможуть йому засвоїти необхідний матеріал. Також важливо надати допомогу студенту у виборі методів та засобів, що сприятимуть результативності процесу навчання (Іваницька, 2018, с. 15; Woolverton, 2002, р. 136; Wood, Tanner, 2012, р. 3).

На сучасному етапі розвитку вищої освіти в працях українських дослідників вже широко використовується термін «тьютор» (В. Кухаренко, Л. Каленіченко, Т. Койчева, А. Бойко тощо). Більше робіт, присвячених проблемі тьюторів та тьюторства, бачимо у закордонних дослідників (Т. Ковальова, В. Максимов, Ю. Деражне, А. Зінченко, С. Змеєв, Ф. Манжено, В. Глікман, Ж.-Ж. Кентен, Ж. Безьят, К. Селік, Ж.-Ф. Бурде, П. Ральпсон, Б. Деніс та інші).

Викладач-тьютор аналізує пізнавальні інтереси, наміри, потреби, особисті устремління кожного окремого студента. Він розробляє спеціальні вправи і завдання, які спираються на сучасні комунікаційні методи, продумує способи мотивації і варіанти фіксації досягнень; розробляє напрямки проектної діяльності. Завданням викладача-тьютора є контроль процесу навчання; створення механізмів зворотного зв'язку із кожним студентом по виконаним завданням за допомогою особистого контакту, електронної пошти, комп'ютерних конференцій. Важливими є підтримка зацікавленості в навчанні протягом усього вивчення предмета; допомога студентам в отриманні максимальної віддачі від навчання (Дрыгина, 2014, с. 86).

Основне завдання викладача, який володіє тьюторською технологією, полягає в тому, щоб створити такі умови, де викладач-тьютор своїми діями сприяє ініціативі студента у виборі способів діяльності, їх перебудові в новій особистісній ситуації, заміні або відмову від дій. Студент сам формує свій діяльнісний простір, створює необхідні зв'язки, а викладач-тьютор сприяє йому в цьому, полегшує вирішення складних проблем, будучи консультантом, порадником, учасником проекту, носієм культурної норми і певних цінностей. У результаті викладач здійснює супровід: працює з ним над проблемами уточнення та усвідомлення пізнавального інтересу, рефлексує разом зі студентом способи діяльності, обговорює виявлену тему і проблематику, відстежує етапи підготовки і реалізації (презентація, проекти і т. ін.). Тьюторський супровід освіти студентів виступає як технологія, орієнтована на забезпечення умов виявлення, реалізації та усвідомлення індивідуальних можливостей студенської молоді. При цьому місія викладача-тьютора полягає не

тільки в наданні допомоги студентові в здійсненні вибору, а й в попередженні обмежень свободи цього вибору.

Діяльність викладача-тьютора має відмінні від викладацької діяльності орієнтири і підстави, що включають: заохочення студентів до використання позааудиторних предметних знань та умінь; можливість проб і виправлення помилок, визнання їх цінності; встановлення контакту зі студентом, спілкування; опора на вибір студента; наявність комунікації і позитивного ставлення учасників один до одного в ситуації спільної діяльності; орієнтацію на відкритість освітнього простору освітньої діяльності студента, можливість його зміни, добудовування, переструктурування (зменшення або збільшення). Його позиція – «поруч зі студентом». Стиль спілкування викладача – співпраця.

Розрізняють декілька видів тьюторства, які використовуються викладачами для становлення майбутніх фахівців середньої освіти з біології та здоров'я людини як професіоналів на початковому етапі. Так, навчальний тьютор займається репетиторством. Об'єктом його діяльності є студент, який відчуває труднощі в навчальній діяльності. Наприклад, у програмі підготовки майбутніх учителів біології та основ здоров'я є складні курси з фізики, неорганічної хімії, основ вищої математики. У саме цей час студенти першокурсники потребують допомоги навчального тьютора із зазначених дисциплін у додатковий час у вигляді консультацій, індивідуальних занять чи завдань (з урахуванням особистісних уподобань майбутнього фахівця). Тьютор в дослідницькій діяльності супроводжує і сприяє освоєнню технології даної діяльності студентом, допомагає в оформленні та поданні результатів досліджень (конкурси, конференції). З перших етапів становлення майбутнього фахівця як науковця викладач-тьютор дає настанови на швидкий пошук інформації, її обробку та подання у наукових роботах. Звертається увага на добросовісність у запозиченні чужих думок та коректність у цитуванні. Тьютор в проектній діяльності освоює зі студентами технологію написання проектів, постановку проблем, бачення проблем в суспільстві, а також знаходити варіанти шляхів і способів їх вирішення. Акцент у проектній діяльності робиться на

проблеми сучасної біології та здоров'я людини, уміння виокремити більш актуальні та подати їх у зрозумілому вигляді для школярів базової та старшої школи. Тьютор-соціальний продюсер здійснює діяльність по організації для студентської молоді соціальних і навчальних практик, професійних проб, екскурсії на підприємства, зустрічі з фахівцями різних професій (наприклад, під час педагогічної практики у загальноосвітній школі). Тьютор-психолог формує психологічно комфортне середовище для студентів та викладачів. Тьютор із професійного самовизначення мотивує на досягнення бажаного, задуманого результату (Петрусевич та Лоренц, 2012).

Таким чином, викладач-тьютор несе відповідальність не лише за рівень знань студента, а й за формування його особистості, він передає свій досвід самоосвіти, є провідником і систематизатором в освітньому просторі, виступає посередником між пропозицією і попитом від імені студента. Викладач-тьютор повинен відстежувати трансляцію культурного змісту індивідуальної діяльності і їх поєднання в освіті (Настенко, 2010, с. 262). Індивідуалізація у спілкуванні зі студентами сприяє більш ефективній співпраці між викладачем і майбутнім фахівцем, обміну досвідом та накопиченням нового.

Іншим процесом здійснення контролю за поведінкою аудиторії будь-якого курсу, дисципліни, створеного для інтерактивного спілкування є модерування. Це має пряме відношення до організації взаємодії в освітньому процесі. Викладач-модератор у курсі всіх подій, які відбуваються в колективі. Знаючи психологічні особливості студентів, їхні освітні можливості, модератор може допомогти кожному, хто потребує поради, або відповіддю на його запитання. Викладач-модератор – це ще й психолог, який здатний швидко зорієнтуватися в ситуації і знайти вихід із будь-яких складних педагогічних конфліктів, при необхідності звертаючись до членів колективу через особисті повідомлення, знаходячи до кожного свій підхід.

У педагогічній практиці відзначено, що результатом грамотної діяльності викладача-модератора є відсутність у будь-яких формах інтерактивного спілкування

(круглий стіл, дискусія, обговорення проблемних завдань та ін.) конфліктних та спірних ситуацій. А це і є важливим критерієм оцінки роботи викладач-модератора, його модерування. Студентам комфортно спілкуватися на таких «форумах», вони знають, що у них є викладач-модератор, який відразу прийде на допомогу. А модератору, у свою чергу, комфортно зі студентами, які готові діяти в запропонованому режимі спілкування.

Роль викладача, пов'язана із модерацією, розглядається як один з видів супроводу людини поряд із консультуванням, супервізією. Спеціаліст, який супроводжує процес управління взаємодією в групі, відповідає за дотримання учасниками встановлених норм і правил поведінки. Модерація, як і інші види супроводу, має певні характеристики: зосереджена на конкретній проблемі; орієнтована на кооперацію; виключає формальний контроль та оцінку; містить способи діяльності, які вказують шлях вирішення проблеми для групи; створює психологічно комфортні умови для суб'єктів освітньої діяльності (Гібадуліна та ін., 2013; Нuh, Marmor, 2016).

Модерація – це ефективна технологія, яка дозволяє значно підвищити результативність та якість освітнього процесу. Ефективність модерації визначається тим, що використовувані прийоми, методи і форми організації пізнавальної діяльності спрямовані на активізацію аналітичної та рефлексивної діяльності студентів, розвиток дослідницьких і проєктувальних умінь, розвиток комунікативних здібностей та навичок роботи в команді (Настенко, 2010, с. 263).

До основних елементів технології модерації у підготовці майбутніх учителів біології та здоров'я людини відносимо наступні: інтеракція, комунікація, візуалізація, мотивація, моніторинг навчально-виховного процесу, рефлексія (Гібадуліна та ін., 2013). Зазначені елементи розглянемо на прикладі викладання курсу «Методика викладання біології та основ здоров'я» для першого освітнього рівня (бакалавр) зі спеціальності «014.05 Середня освіта. Біологія та здоров'я людини».

Викладач на етапі планування занять передбачає і закладає в план механізми ефективної інтеракції, взаємодії студентів а в процесі лекції, семінарських чи практичних занять якісно їх реалізовує за допомогою дискусій, мозкових штурмів, змагальних вправ тощо. Проте, ефективна інтеракція неможлива без організації упорядкованого обміну інформацією між усіма учасниками освітнього процесу. Організовувалось двостороннє чи/або багатостороннє обговорення (діалог і полілог), використовувались різні канали і форми комунікації, методи стимулювання комунікативного процесу, що дозволяло забезпечувати ефективність взаємодії між викладачем і студентом. Здійснювала така комунікація під час лекцій-бесід, лекцій-пресконференцій, практичних занять із використанням імітаційних та рольових ігор, евристичних бесід, диспутів, комунікативних атак тощо.

Візуалізація етапів навчально-виховного процесу через фото/відео факти дозволяло матеріалізувати хід навчання і виховання, давало можливість відчутти та побачити результати і досягнення студентів. Презентації створювали піднесений настрій у всіх учасників освітнього процесу, святкову атмосферу і позитивне мотиваційне поле в групі. Так, студентами створювались архіви презентацій щодо методики викладання біології та основ здоров'я, що унаочнювало їх майбутню діяльність, спрощувало роботу на педагогічних практиках завдяки накопиченню робіт власних та одногрупників тощо.

Метою викладача-модератора була підтримка тону, розвиток впевненості в своїх силах і позитивного настрою, стимулювання пізнавальної активності і творчого процесу, розкриття і розвиток здібностей студентів, сприяння їх ефективному співробітництву завдяки мотивації спільного та особистого успіху. Моніторинг навчально-виховного процесу включав в себе відстеження і вивірення отриманих результатів кожного розділу заняття з запланованими, а також формальне і неформальне фіксування ходу і результатів освітнього процесу і внесення при необхідності коректив по ходу заняття. У процесі здійснення модерації забезпечувався моніторинг двох процесів: виконання плану заняття (лабораторного, практичного, семінарського) та групової динаміки. Рефлексія чи

осмислення нових знань, умінь, якостей і цінностей, критичний аналіз інформації, генерація відповідей на виклики оточення, а також самооцінка себе, своєї поведінки, своєї ролі, свого вкладу в процесі групової роботи, коригування своєї діяльності на основі цієї оцінки і потреб групи.

Отже, викладач-модератор здійснював складний процес управління взаємодією в групі студентів, з'єднував вирішення питань розвитку навчальної групи як колективу; організовував взаємодію і співробітництво його учасників; допомагав формуванню додаткових компетенцій самих майбутніх фахівців-учасників педагогічної ситуації (Дригіна, 2014, с. 87) .

Поряд із викладачем модератором виступає викладач фасилітатор, який стимулює самостійність і відповідальність студентів при виборі навчальних курсів, при визначенні навчальних цілей, способів їх досягнення при оцінці результатів своєї праці; створює сприятливі умови для самостійного та осмисленого навчання; мотивує, заохочує взаємодію у навчальній роботі.

Фасилітація (від англ. «facilitate» – «допомагати», «полегшувати», «сприяти») – це форма групової роботи для вироблення рішень підвищеної складності або підвищеної важливості (Sylvie Lessord and other, 2016). Це професійна організація діяльності групи студентів, спрямована для вироблення рішень і досягнення поставленої мети. Викладач-фасилітатор, на відміну від традиційного розуміння викладача, не є експертом і не навчає учасників, а надає їм спеціальні технології групової роботи для створення необхідного продукту. Фасилітатор допомагає групі, супроводжуючи пошук рішення. В основі педагогічної фасилітації лежить: формування і «створення гуманного виховного середовища, що сприяє досягненню поставленої мети в процесі підтримки студентської молоді; взаємодія суб'єктів освітнього процесу, спрямованого на розкриття здібностей кожного студента.

Технологію фасилітації можна визначити як процес, що передбачає розробку та управління груповою структурою (що необхідно досягти; хто повинен бути залучений; розробка процесу, в якому бере участь група, і послідовності виконуваних завдань; комунікація; досягнення відповідного рівня участі та

використання ресурсів; групова енергія, рушійні сили і здібності учасників; фізичне і психологічне середовище); результат, який допомагає групі стати краще (підвищити якість рішень; підвищити відповідальність щодо прийнятих рішень; значно скоротити час реалізації рішень; поліпшити відносини в групі; посилити особисту задоволеність учасників групи; сприяти організаційному навчанню). Фасилітація як функція викладача сприяє підвищенню групової ефективності і спрямована на допомогу групі визначити її загальні цілі та специфічні завдання, оцінити їх потреби і розробити плани щодо їх задоволення; управління групою дискусією і підтримання її в потрібному напрямку; підтримка учасників в оцінці наявних у них навичок і вироблення нових, в управлінні їх власної міжособистісної динамікою.

Викладач-фасилітатор сприяє посиленню продуктивності освіти і розвитку суб'єктів професійно-педагогічного процесу за рахунок особливого стилю спілкування та особистості педагога (Гібадуліна та ін., 2013). Головною функцією викладача-фасилітатора є полегшення та одночасно стимулювання процесу навчання, тобто вміння створювати відповідне інтелектуальну та емоційну обстановку, атмосферу психологічної підтримки.

Викладачем-фасилітатором підготовка майбутніх фахівців середньої освіти з біології та здоров'я людини пропонується будувати у такий спосіб: викладач допомагає сформулювати цілі і завдання, що стоять перед групою або перед кожним студентом окремо, а далі створює вільну і невимушену атмосферу, яка буде стимулювати студентів до вирішення проблем. При цьому викладачу потрібно: бути самим собою, відкрито висловлювати свої думки і почуття; демонструвати молоді повну до них довіру і впевненість у їх можливості та здібності; виявляти емпатію. Згідно з дослідженнями за таким стилем навчання студенти рідше пропускають навчальний заклад протягом навчального року, мають більш позитивну самооцінку, досягають більшого прогресу в навчанні, у них менше проблем з дисципліною, для них характерний більш високий рівень мислення і творчої активності (Петросевич та Лоренц, 2012).

При цьому, значну роль для позааудиторної роботи відводиться викладачам-кураторам, в роботі яких убачається за доцільне впровадження та налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між студентами та викладачами. Термін «куратор» походить від латинського слова «*curator*» – наставник, піклувальник; особа, якій доручено спостереження за ходом будь-якої роботи. Згідно з визначенням Л. Васильєвої (2004), «куратор студентської групи – це людина, що здійснює виховну діяльність у вузі, яка є духовним посередником між суспільством, професією і студентом в засвоєнні загальної і професійної культури, що організує систему ціннісних відносин через різноманітні види діяльності студентського колективу, яка створює умови розвитку кожної особистості, що захищає інтереси студентів» (с. 5). Куратор – педагог, який організує систему відносин студентів через різноманітні види виховної діяльності академічної групи, створює умови для індивідуального самовиразу та розвитку кожної особистості. Його призначають для забезпечення постійного керівництва навчально-виховним процесом, з'ясування проблем студентів, надання їм можливої допомоги та контролю за навчальним процесом (Кононенко, 2013, с. 12).

Куратори можуть стати ефективними посередниками між суб'єктами освітнього процесу. Застосовуючи в своїй роботі гуманістичні технології навчання і виховання, куратори можуть забезпечити психологічні та організаційно-педагогічні умови для створення в ЗВО комфортного гуманітарного середовища. Мета роботи куратора – створення зовнішніх умов і сприяння актуалізації внутрішніх резервів молодій людині для повноцінної творчої самореалізації як у професійній, так і в інших доступних сферах життєдіяльності. Педагогу-куратору потрібно вміти: оперативно і правильно орієнтуватися в постійно змінюваних умовах спілкування, знаходити відповідні комунікативні засоби, які відповідали б його індивідуальності, обставинам спілкування та індивідуальним особливостям студента, постійно відчувати і підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні. Мета такої взаємодії – викликати або стимулювати, припиняти чи гальмувати ту або іншу діяльність кожного учасника педагогічного процесу.

Діяльність куратора можна розділити на такі частини (функції): інформативна (своєчасне інформування про важливі події, правила тощо), організаційна (структурування життя студентської групи; організація регулярних зборів в групах на різні теми; пізнавальних, духовно розвиваючих, дозвіллевих, культурно-мистецьких заходів, організація і проведення заходів, спрямованих на адаптацію студентів до нової системи навчання і умов проживання в гуртожитку, на засвоєння прав і обов'язків, на налагодження доброзичливих відносин між викладачами і студентами, на залучення студентів до активного громадського життя та ін.), комунікативна (створення і підтримка сприятливої атмосфери в групі, участь у житті групи в як формального лідера, безпосередня участь в обговоренні соціально-побутових умов студентів), адміністративна (контроль, вибіркоче відвідування занять студентів), творча (профілактична робота по боротьбі з антигромадськими, аморальними явищами серед студентів, шкідливими звичками, наркоманією тощо) та ін. (Романова, 2005, с. 36).

Для ефективної роботи куратора рекомендується використовувати оптимальне поєднання цих функцій. Студенти на першому курсі вважають себе вже дорослими людьми і в більшості своїй будуть негативно ставитися до вказівок і спроб «обмеження свободи». І якщо зловживати функцією контролю, можна зіпсувати відносини зі студентами і протиставити студентів і куратора.

Нами проведено опитування студентів біологічного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (майбутніх фахівців біологів, учителів біології та здоров'я людини – 88 осіб) щодо ефективності застосування викладачем нових професійних ролей тьютора, модератора, фасілітатора, куратора. Результати засвідчують, що така взаємодія між викладачем і студентом (за думкою студентів) впливає на: розвиток особистості студента (зазначили 79,9% опитаних), креативності (47,8%), комунікативних умінь (83,5%) і толерантності (47,2%). Налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачем і студентом завдяки виконанню функцій тьютора, модератора, фасілітатора, дійсного куратора студентської групи за думкою майбутніх фахівців буде сприяти: адекватній оцінці

розумових можливостей студентів, підготовці та поданню нових знань, допомозі у формуванні умінь та навичок, мотивації до навчання, взаєморозумінню, взаємодопомозі, встановленню ширих довірливих стосунків, взаємоповазі тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Уведення у 2018 році спеціальності «014.05. Середня освіта. Біологія та здоров'я людини» вимагає часу для перевірки ефективності застосування професійних ролей викладачів вищої школи у підготовці майбутніх фахівців:

Отримані первинні результати засвідчили, що студенти – майбутні фахівці позитивно сприймають зміни у професійних ролях викладачів, вмотивовано та зацікавлено відвідують заняття, консультації, виховні заходи, що проводяться викладачами-тьюторами, модераторами, фасілітаторами, кураторами. Змінюється і ставлення викладача до групи студентів, як рівноправних суб'єктів освітнього процесу завдяки інтеракції, комунікації та взаємодії. Нами вбачається за доцільне використовувати тьюторство у навчальній, дослідницькій, проектній діяльності, соціальний продюсер, психолог тощо. Викладачу-модератору рекомендується використовувати прийоми, методи і форми організації пізнавальної діяльності спрямовані на активізацію аналітичної та рефлексивної діяльності студентів, розвиток дослідницьких і проектувальних умінь, комунікативних здібностей та навичок роботи в команді. Викладач-фасілітатор з одного боку полегшує, з іншого стимулює процес навчання, створює інтелектуальну та емоційну обстановку, атмосферу психологічної підтримки. Викладач-куратор створює зовнішні умови і сприяє актуалізації внутрішніх резервів майбутнього фахівця для повноцінної творчої самореалізації як у професійній, так і в інших сферах життєдіяльності.

Таким чином, професійна підготовка майбутніх фахівців із біології та здоров'я людини є складним та динамічним процесом, який становить собою комплекс взаємопов'язаних елементів взаємодії викладача і студента. При цьому взаємодія викладача зі студентами є необхідною умовою ефективності процесу підготовки майбутніх фахівців, а вивчення взаємодії викладач-студент на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії є перспективним напрямом подальших досліджень.

Єдність педагогічного впливу, розширення функцій викладача та власна активність студентів буде сприяти активному усвідомленню та формуванню пов'язаних з ними вмінь, навичок і особистісних якостей щодо повсякденної та професійної діяльності в майбутньому. Таким чином, діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у підтримці державності, формуванні національної свідомості та культури українського суспільства.

Література

- Васильева Л. М. Педагогические условия повышения квалификации кураторов студенческой группы в колледже: автореф. дис....канд. пед.наук. Ставрополь, 2004. 23 с.
- Гибадуллина Ю. М., Доронина Н. А., Ниязова А. А. Трансформация ролей педагога в условиях формального, неформального и информального образования *Современные проблемы науки и образования*. 2013. № 6. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=11224> (дата звернення 01.12.2018).
- Дрыгина О. А. Способы взаимодействия субъектов педагогического процесса. *Социосфера. Педагогика и наука*. 2014. № 4. С. 85–88.
- Іваницька О. С. Еразмус + координатор як тьютор та ментор в умовах зростання академічної мобільності у ЗВО України. *Science Rise: Pedagogical Education*. 2018. № 5 (25). С. 14–18. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2018.134545>
- Кононенко О. І. Довідник куратора. Одеса: Удача, 2013. 55 с.
- Малихін О. В., Павленко І. Г., Лаврентьева О. О., Матукова Г. І. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник . Сімферополь : Дайфі, 2011. 270 с.
- Нагорна Н. В., Дану А. А. Основні вимоги до сучасного вчителя біології. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: зб. наук. пр.* 2017. Вип. 28. С. 151–155.
- Настенко Л. Тьюторство як прогресивна технологія індивідуалізації освіти у вищій школі. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. 2010. С. 259–269.
- Основы деятельности тьютора в системе дистанционного образования: Специализированный учебный курс / Щенников С. А., Теслинов А. Г., Чернявская А. Г. и др. Москва: ООО «Дрофа», 2006. 591 с.
- Петрусевич А. А., Лоренц В. В. Организация педагогического сопровождения в работе учителя-тьютора, учителя-фасилитатора, учителя-модератора. *Практика современного образования: Учебное пособие*. Омск, 2012. URL: <http://svyatik.org/svarka-77309.html> (дата обращения 01.12.2018).

- Романова С. Роль куратора академічної групи у виховному процесі у вищих технічних закладах освіти. *Рідна школа*. 2005. № 6. С. 36–39.
- Стрига Е. В. Ролі викладача вищого навчального закладу. *Наука і освіта*. 2013. № 5. С. 48–50.
- Черкасова И. И. Технологии сопровождения и поддержки деятельности студента в контексте изменения педагогического мышления преподавателя. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2013. № 3. С. 171–181.
- Huh J., Marmor R., Jiang X. Lessons Learned for Online Health Community Moderator Roles: A Mixed-Methods Study of Moderators Resigning From WebMD Communities. *Journal of medical Internet research*. 2016. № 18 (9). P. 247. DOI: 10.2196/jmir.6331
- Lepper M. R, Woolverton M. The wisdom of practice: lessons learned from the study of highly effective tutors. Aronson J. (Ed.). *Improving Academic Achievement*. New York: Academic, 2002. P. 135–158.
- Lessard S., Bareil C., Lalonde L., Duhamel F., Hudon E., Goudreau J., Lévesque L. External facilitators and interprofessional facilitation teams: a qualitative study of their roles in supporting practice change. *Implementation Science*. 2016. № 11. P. 97. DOI: 10.1186/s13012-016-0458-7
- Wood W. B., Tanner K. D. The Role of the Lecturer as Tutor: Doing What Effective Tutors Do in a Large Lecture Class. *CBE – Life Sciences Education*. 2012. № 11 (1). P. 3–9. DOI: 10.1187/cbe.11-12-0110

References

- Vasil'eva, L. M. (2004). *Pedagogicheskie uslovija povyshenija kvalifikacii kuratorov studencheskoj grupy v kolledzhe*[Pedagogical conditions of advanced training of curators of the student group in college]: Candidates thesis. Stavropol', Russia (rus).
- Gibadullina, Ju. M., Doronina, N. A., Nijazova, A. A. (2013). Transformacija rolej pedagoga v uslovijah formal'nogo, neformal'nogo i informal'nogo obrazovanija. [Transformation of teacher's roles in terms of formal, non-formal and informal education] *Sovremennye problemy nauki i obrazovanija*. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=11224> (rus).
- Drygina, O. A. (2014). Sposoby vzaimodejstvija sub"ektov pedagogičeskogo processa. [Ways of interaction of subjects of the pedagogical process] *Sociosfera. Pedagogika i nauka*, 4, 85–88 (rus).
- Ivanycjka, O. S. (2018). Erasmus + koordynator jak tjutor ta mentor v umovakh zrostannja akademichnoji mobilnosti u ZVO Ukrajinj[Erasmus + coordinator as a tutor and mentor in the conditions of increasing academic mobility in the ZOO of Ukraine]. *Science Rise: Pedagogical Education*, 5 (25), 14–18. DOI: <https://doi.org/10.15587/2519-4984.2018.134545> (ukr).
- Kononenko, O. I. (2013). *Dovidnyk kuratora*[Curator's Guide]. Odesa, Ukraine: Udacha (ukr).

- Malykhin, O. V., Pavlenko, I. Gh., Lavrentijeva, O. O., Matukova, Gh. I. (2011). *Metodyka vykladannja u vyshhij shkoli [Teaching method in high school:] : navchaljnyj posibnyk*. Simferopolj, Ukraine: Dajfi (ukr).
- Naghorna, N. V., Danu, A. A. (2017). Osnovni vymoghy do suchasnogho vchytelja biologhiji [Basic requirements for a modern biology teacher]. *Naukovyj chasopys NPU im. M. P. Draghomanova. Serija 16. Tvorchja osobystistj uchytelja: problemy teoriji i praktyky: zb. nauk. pr.*, 28, 151–155 (ukr).
- Nastenko, L. (2010). Tjjutorstvo jak proghresyvna tekhnologhija indyvidualizaciji osvity u vyshhij shkoli.[Teutorstvo as a progressive technology of individualization of education in higher education] *Ghumanitarna osvita v tekhnichnykh vyshhykh navchaljnykh zakladakh*, 259–269 (ukr).
- Shhennikov, S. A., Teslinov, A. G., Chernjavskaja, A. G., Benkovskij, M. Ya., Verbickij, A. A., Gavrilova, E. L. ... Sergeeva, T. A. (2006). *Osnovy dejatel'nosti t'jutora v sisteme distancionnogo obrazovanija[Fundamentals of tutor activity in the system of distance education]: Specializirovannyj uchebnyj kurs*. Moscow, Russia: OOO «Drofa» (rus).
- Petrusevich, A. A., Lorenc, V. V. (2012). *Organizacija pedagogicheskogo soprovozhdenija v rabote uchitelja-t'jutora, uchitelja-fasilitatora, uchitelja-moderatora. [Organization of pedagogical support in the work of teacher-tutor, teacher-facilitator, teacher-moderator] Praktika sovremennogo obrazovanija: Uchebnoe posobie*. Omsk, Russia. URL: <http://svyatik.org/svarka-77309.html> (rus).
- Romanova, S. (2005). Rolj kuratora akademichnoj ghrupy u vykhovnomu procesi u vyshhykh tekhnichnykh zakladakh osvity.[The role of the curator of an academic group in the educational process in higher technical educational institutions.] *Ridna shkola*, 6, 36–39 (ukr).
- Strygha, E. V. (2013). Roli vykladacha vyshhogho navchaljnogho zakladu.[Roles of a teacher of higher education] *Nauka i osvita*, 5, 48–50 (ukr).
- Cherkasova, I. I. (2013). Tehnologii soprovozhdenija i podderzhki dejatel'nosti studenta v kontekste izmenenija pedagogicheskogo myshlenija prepodavatelja.[Technology support and support for student activities in the context of changes in the teacher's pedagogical thinking.] *Vestnik Cheljabinskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta*, 3, 171–181 (rus).
- Huh, J., Marmor, R., Jiang, X. (2016). Lessons Learned for Online Health Community Moderator Roles: A Mixed-Methods Study of Moderators Resigning From WebMD Communities. *Journal of medical Internet research*, 18 (9), 247. DOI: 10.2196/jmir.6331 (eng).
- Lepper, M. R., Woolverton, M. (2002). The wisdom of practice: lessons learned from the study of highly effective tutors. In: Aronson J. (Ed.). *Improving Academic Achievement* (pp. 135–158). New York, USA: Academic (eng).
- Lessard, S., Bareil, C., Lalonde, L., Duhamel, F., Hudon, E., Goudreau, J., Lévesque, L. (2016). External facilitators and interprofessional facilitation teams: a qualitative study of their roles in supporting practice change. *Implementation Science*, 11, 97. DOI: 10.1186/s13012-016-0458-7 (eng).

Wood, W. B., Tanner, K. D. (2012). The Role of the Lecturer as Tutor: Doing What Effective Tutors Do in a Large Lecture Class. *CBE – Life Sciences Education*, 11 (1), 3–9. DOI: 10.1187/cbe.11-12-0110

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЕ РОЛИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Гвоздй Светлана, доктор педагогических наук, доцент, заведующая кафедрой здоровья человека и гражданской безопасности, Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
ул. Дворянская 2, 65082, м. Одеса, Украина
spgvozdii77@onu.edu.ua

Устьянская Ольга, кандидат биологических наук, старший преподаватель кафедры здоровья человека и гражданской безопасности Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова
ул. Дворянская 2, 65082, м. Одеса, Украина
ustjansky_olga@ukr.net

В статье рассматриваются особенности профессиональных ролей преподавателя высшей школы в подготовке будущих специалистов (на примере учителя биологии и здоровья человека). В 2018 году введена в Перечень специальностей и отраслей образования специальность «014.05 Среднее образование. Биология и здоровье человека». Подготовка будущих специалистов по этой специальности требует использования преподавателями высших учебных заведений новых профессиональных ролей. Приведены особенности индивидуальной работы преподавателя-тьютора со студентом; функции преподавателя-модератора и преподавателя-фасилитатора в групповой работе; работа с будущими специалистами преподавателя-куратора во внеаудиторное время. Предложено виды тьюторства и структурные элементы тьюторского сопровождения, модерации, фасилитации, функции куратора. Указаны данные опроса об эффективности применения преподавателем новых профессиональных ролей среди будущих специалистов.

Ключевые слова: куратор; будущий учитель биологии и здоровья человека; модератор; роль преподавателя; субъект-субъектное взаимодействие; тьютор; фасилитатор.

PROFESSIONAL ROLES OF THE HIGHER SCHOOL TEACHER IN THE FUTURE SPECIALISTS TRAINING

Svitlana P. Gvozdii, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Human Health and Civil Safety, Odesa I. I. Mechnikov National University,
2 Dvoryanska Str., 65082, Odesa, Ukraine
spgvozdii77@onu.edu.ua

Olga V. Ustianska, Candidate of Biological Sciences, Senior Lecturer, Department of Human Health and Civil Safety, Odesa I. I. Mechnikov National University, 2 Dvoryanska Str., 65082, Odesa, Ukraine
ustjansky_olga@ukr.net

The article discusses the features of professional roles of a higher education teacher in the training of future specialists (using the example of a teacher of biology and human health). In 2018, the specialty "014.05 Secondary education. Biology and human health" was included in the List of specialties and branches of education. The training of such specialists should be based on the combination of two educational areas of the State Standard for Basic and Complete General Secondary Education: "Natural Science" (biological component) and "Health and Physical Education" (Human Health component). The training of future specialists in this specialty requires the use of new professional roles by university professors. The aim of the article is to analyze the peculiarities of professional roles of the teacher of higher education and the possibility of their application in the training of future specialists of secondary education in biology and human health.

The features of the individual work of a teacher-tutor with a student are given; the functions of the moderator and the facilitator in the group work; working with future specialists of the teacher-curator during extracurricular time. Types of tutoring and structural elements of tutor support, moderation, facilitation, and curator functions are proposed.

It is emphasized that the teacher-tutor is responsible for the level of knowledge of the student, and for the formation of his personality. The teacher-moderator carries out the process of managing the interaction in a group of students, combines the solution of issues of development of the educational group as a team, and organizes the interaction and cooperation of all participants. The teacher-facilitator stimulates the independence and responsibility of students when choosing courses, goals, and ways to achieve them when evaluating the results of their work. The teacher-curator creates external conditions and accompanies the actualization of the student's internal reserves for full-fledged creative self-realization in all spheres of life. For the effective work of the curator it is proposed to combine the informative, organizational, communicative, administrative, creative functions. The survey data on the effectiveness of the use of new professional roles by a teacher among future specialists is indicated.

Key words: *curator; future teacher of biology and human health; moderator; the role of the teacher; subject-subject interaction; tutor; facilitator*

Стаття надійшла до редакції 31.12.2018 р.

Прийнято до друку 28.02.2019 р